

MARQARİTA MAKSİMOVA

**TOXUMANIN
ƏLİFBASI**

Yenilənmiş, genişləndirilmiş və tamamlanmış nəşr

**50 DƏFƏDƏN ARTIQ YENİDƏN NƏŞR EDİLMİŞ
ASAN ANLAŞILAN
DƏRSLİK**

qanun nəşriyyatı

МАРГАРИТА МАКСИМОВА

**АЗБУКА
ВЯЗАНИЯ**

Издание обновленное, расширенное и дополненное

**ПОНЯТНЫЙ САМОУЧИТЕЛЬ,
ВЫДЕРЖАВШИЙ БОЛЕЕ 50 ПЕРЕИЗДАНИЙ**

Dəb nə qədər dəyişsə, şıltaqlıq etsə də, toxumanın əsas qaydaları olduğu kimi qalır. Lakin bütün sənətlər kimi toxuma da daim inkişafdadır. Qaydalar təcrübəli toxucuların tapıntıları ilə yenilənir. Beləliklə, köhnələrin əsasında yeni naxışlar yaranır.

Bu kitab toxuma sənətini bütün qaydalar üzrə öyrədir. Həm şəkilli, həm yazılı izahlar olduqca effektivdir. İşin texnikası sadə dillə təqdim olunduğu üçün mənimsəmək çox asandır.

Kitabı ciddi oxuyan hər bir şəxs özünü toxucu hesab edə bilər. Bundan sonra qalır əlinə mil və ya milçə alıb işə başlamaq...

Маргарита Максимова **АЗБУКА ВЯЗАНИЯ**
Marqarita Maksimova **TOXUMANIN ƏLİFBASI**
Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2023, 256 səh.

Janr: non-fiction/dərslik/toxuma

Ölçü: 205x290 mm

Cild: qalın

Çapa imzalandı: 15.09.2023

Naşir:	Şahbaz Xuduoğlu
Tərcüməçi:	Gülnarə Bəkirova
Redaktor:	Yeganə Kərimzadə
Korrektorlar:	Lalə Allahverdiyeva, Bəsti Məmmədova
Texniki redaktor:	Aygül Yelmarlı
Mətn dizaynı:	Aytac Abdul
Qapaq dizaynı:	Rafael Qasım

Qanun Nəşriyyatı
İstanbul Copyright Awards-ın qalibi
Bakı, AZ 1102, Tbilisi pros., 76
Tel: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18
Mobil: (+994 55) 212-42-37
e-mail: info@qanun.az
www.qanun.az
www.fb.com/Qanunpublishing
www.instagram.com/Qanunpublishing

ISBN 978-9952-38-811-4

© Qanun Nəşriyyatı, 2023

© Маргарита Максимова, 2014

Bu kitabın Azərbaycan dillinə tərcümə və yayım hüquqları QANUN nəşriyyatına məxsusdur.
Kitabın təkrar və hissə-hissə nəşri “Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında”
Azərbaycan Respublikasının Qanununa ziddir.

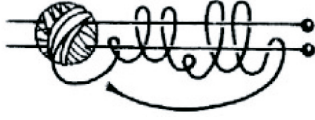

Uzunömürlü “Toxumanın əlifbası” kitabını yaratmaqda mənə kömək edən istedadlı və gözəl şagirdlərimə səmimi təşəkkürümü bildirirəm. Onların bir çoxu ilə yaxın dost olmuşuq və çətin dəqiqələrdə bir-birimizə kömək edirik.

Yorulmaz və zəhmətkeş qadınlar! Yaradıcılıq, xeyirxahlıq və səmimiyyətlə dolu illər üçün sizə sağolun deyirəm. Sizin bu kitab üçün yaratdığınız şeylər indi də göz oxşayır və dəyişkən, şıltaq moda ilə yanaşı addımlayır. Bu sizin xidmətinizdir – yaxşı zövqə və incə ustalığa malik olan adamların xidmətidir.

Əlində mil və ya milçə tutan hər bir adamın müəllifin mətnini tez başa düşməsi üçün bu kitabın bütün şəkillərini “sehrləyən” qrafikçi Marqarita Ajajaya xüsusi təşəkkürlər.

Mənim kitabımı sevən və kitabdakı bütün qaydalar üzrə sərbəst toxumağı öyrəndikləri üçün indiyədək təşəkkür məktubları yazaraq minnətdarlıq bildirən oxuculara minnətdaram.

Əllə toxuma böyük modaya gəlmiş və orada öz ləyaqətli yerini tutmuşdur. Bu gün öz qarderobunuzu trikotaj əşyalarsız təsəvvür edə bilməzsiniz. Toxuma üzrə çoxsaylı jurnallar əllə toxumanın gözəl dəbli modellərini təqdim edir, lakin bu jurnalların səhifələrində həmişə bu və ya digər modelin hazırlanmasının sirlərini və xüsusiyyətlərini ətraflı söyləmək mümkün olmur.

Jurnalın vəzifəsi – dəyişkən dəblərin müxtəliflikləri arasında tikməçilərin düzgün istiqamətləndirilməsi üçün əl trikotajında olan dəbli yeniliklərlə onları tanış etməkdir.

Kitabın məqsədi – bütün qaydalar üzrə toxumanı öyrətməkdir. Dəblər nə qədər dəyişsə də, şıltaqlıq etsə də, toxumanın əsas qaydaları olduğu kimi qalır. Bu qaydalar yalnız təcrübəli tikməçilərin düşüncüləri texnoloji tapıntılarla tədricən artır və köhnələrin əsasında yaranmış yeni naxışlarla zənginləşir.

Ümid edirəm ki, “Toxumanın əlifbası” sizin üçün əllə toxuma üzrə əvvəldən axıracan hər şeyi əhatə edən sorğu kitabına çevriləcək.

M. Maksimova

Kitabın içindəkilər

YUN İPLİK

Yun ipliğin xüsusiyyətləri ilə tanışlıq	11
Rəngləmə haqqında daha ətraflı	16

TOXUMA DƏRSLƏRİ

1-ci dərs. Başlanğıc cərgənin ilmələrinin yığılması.

Üz tərəfin ilmələri. Kənar ilmələr.....	23
2-ci dərs. Tərs ilmələr. Çarpaz ilmələr.....	29
3-cü dərs. Atma ilmələr. Çıxarılmış ilmələr. Onların toxunması üsulları.....	40
4-cü dərs. Burmalar. Arxaya keçən ilmələr. Təpəciklərlə olan naxışlar	54
5-ci dərs. İlmələrin artırılması və azaldılması. İlmələrin dekorativ şəkildə yığılması	67
6-cı dərs. Trikotaj tikişlər və onların yerinə yetirilməsi üsulları.....	74
7-ci dərs. Ölçünün götürülməsi. Bədən quruluşunun xüsusiyyətləri	78
8-ci dərs. Toxunma paltarın biçilməsi.....	86
9-cu dərs. Toxumağa nədən başlamalı.....	92
10-cu dərs. Keçidlərin, çiyinlərin və boğazın toxunması	97
11-ci dərs. Calanma qolu necə toxumalı	101
12-ci dərs. Qabaq hissənin qol yerlərinə qədər toxunması	104
13-cü dərs. Qabaq hissənin qol yerlərinin, boğaz yerinin və çiyinlərin toxunması.....	108
14-cü dərs. Düymələr üçün ilmələr	111
15-ci dərs. Cibləri necə toxumalı	115
16-cı dərs. Trikotaj məmulatların nəm işlənməsi. Məmulatı necə ütüləməli, tikməli, ölçməli, kökləməli.....	120
17-ci dərs. “Boğazaltı” planka	124
18-ci dərs. V şəkilli boğaz yeri. “Kare” boğaz yeri	127
19-cu dərs. Sviterin yaxalığı. “Lodoçka” boğaz yerinin kəsiyi	132
20-ci dərs. Bütöv toxunmuş yaxalıqlar	135
21-ci dərs. İngilis, “Apaş” və qatlama yaxalıqlar	138
22-ci dərs. “Xamıt” yaxalıqlı başlıq.....	141
23-cü dərs. Reqlanın əsas biçimi	145

24-cü dər. Reqlan xəttinin toxunması	148
25-ci dər. Boğaz yerindən toxunmuş reqlan. El biçimi.....	150
26-cı dər. Milçə ilə toxunuş.....	162
27-ci dər. “Dekorativ” milçə	176
28-ci dər. Trikotaj üzərində tikmə və ornament	183
29-cu dər. Rəngli kvadratlar.....	190
30-cu dər. Millərlə və milçə ilə toxunmuş tor şallar	199
31-ci dər. Papağın toxunması	204
32-ci dər. Təkbarmaq əlcəklər.....	208
33-cü dər. Corab və şap-şapları necə toxumalı	211

TRİKOTAJ ÜÇÜN NAXIŞLAR ROMBLAR VƏ QOZALAR	223
--	------------

ŞƏBƏKƏ MÖCÜZƏSİ	243
------------------------------	------------

ƏLAVƏ MƏLUMATLAR

Şərti işarələr.....	253
Əl ilə toxunuş terminləri.....	254
Tikməçilər üçün bədən tərbiyəsi.....	255

YUN İPLİK

YUN İPLİYİN XÜSUSİYYƏTLƏRİ İLƏ TANIŞLIQ

Siz millərlə toxumaq qərarına gəlmisiniz. Nədən başlamaq lazımdır? İlk dəfə hansı əşyanı toxumalı: corab, papaq, bəlkə elə birdən-birə jaket? Hansı naxışla, hansı sapdan, hansı formada? Əgər siz toxumaqla məşğul olsanız, hələ bir çox suallar meydana çıxacaq. Lakin sizin yeni və maraqlı işinizdə ilk olaraq rastlaşdığımız – iplik olacaq. Hər şey də elə ondan başlayır.

Millə toxumaq üçün əsasən yun iplikdən istifadə olunur, az hallarda – pambıq iplikdən. Bir çox yun növləri var ki, onlardan əllə toxumaq üçün sap hazırlayırlar. Bu növlərdən ən yaxşısı – nazik, uzun, ipək kimi və elastik liflərdir. Bizdə anqor, merinos, moxer və dəvə yunu kimi tanınanlar bu növlərə aiddir.

Anqor yunu – anqor ev dovşanının yumşaq, yüngül və narın tüküdür. Bir qayda olaraq, tək-cə narın tüklə toxumurlar, buna görə də onu yun, pambıq və ya ipək sapla birləşdirərək toxuyurlar.

Merinos yunu – merinos qoyununun nazik yumşaq yunudur. Avstraliya yunu bu növlərin ən yaxşılardan hesab olunur.

Dəvə yunu – dəvənin yaşından asılı olaraq yumşaq və ya kobud olur. Açıq rəngdən tutqun qonur rəngə qədər olan təbii gözəl rəngli dəvə yunu, onu rəngləmədən istifadə etməyə imkan verir.

Moxer – anqor keçilərinin yunudur. O uzun, nazik, möhkəm və ipək kimi parlaqdır. Əsl rəngi – təmiz ağdır. Toxuma zamanı moxer ən çox sintetik və ya yun sapla birləşdirilir. Bizim ölkəmizdə belə yunu Orenburq keçilərindən alırlar və ondan məşhur Orenburq şalları toxuyurlar.

İPLİYİ NECƏ SEÇMƏLİ

İplik bir qayda olaraq yumaq və ya kələf şəklində satılır. “Yumaq”, “kələf” və “kələs” anlayışlarını başa düşmək lazımdır.

Yumaq – şar formasında sarınmış sapdır.

Kələf – nəyinsə üzərinə, məsələn stulun söykənəcəyinə dolanmış sapdır.

Kələs – kələfin kəsilmiş hissəsidir (sap dəstəsi).

Yun sap alarkən onların dolanmasına, möhkəmliyinə, düzlüyünə və rənginin bərabərliyinə xüsusi diqqət yetirin. Həddən artıq sarınmış sap millə toxumaq üçün düz gəlmir. Belə sapı milçə ilə toxumaq daha yaxşıdır. Əgər bu sapdan gördüyünüz işi millə yerinə yetirərsəniz, onda trikotaj parça nəinki cod alına bilər, həm də hərdən çəpəki də alına bilər. Çəpliyi nəm parça ilə ütüləməklə aradan qaldırmağa çalışmaq əbəsdir – quruyandan bir qədər sonra çəplik yenidən meydana çıxacaq.

Elastiklik – ipin toxunduqdan sonra əvvəlki formasını almaq qabiliyyətinə malik olmasıdır. İpliğin elastikliyi və möhkəmliyi bir-birindən ayrılmazdır, buna görə də sapın elastikliyinə yoxlamaqla, siz həm də onun möhkəmliyini yoxlamış

olursunuz. Əgər sap dartılarkən əldə yay (prujin) kimi açılırsa və buraxdıqda əvvəlki uzunluğunu bərpa etməyə çalışırsa, deməli, o möhkəmdir və ondan toxunmuş şeylər deformasiyaya uğramayacaq. Əgər sap bir qədər dartıldıqda qırılırsa, onda bu sapı daha möhkəm sapla birləşdirərək toxuyun, əks halda, belə sapdan toxuduğunuz şey çox “yaşamayacaq”.

Sapın hamarlılığını gözlə müəyyənləşdirmək olar: onun üzərində qalın və ya nazik hissələrin olub-olmamasına baxın. Yadda saxlayın ki, hamar olmayan saplar üçün naxışlar məhduddur – yalnız relyef səthə malik naxışlar uyğun gəlir (qalxan və enən, şişkin və qatlanmış və s. naxışlar). Belə iplikdən corab və ya tor toxumağa səy göstərməyin – nə qədər çalışsanız da toxunuş səliqəsiz alınacaq. Amma ona rənginə və çalarına uyğun başqa rəngdən olan sap əlavə etsəniz (hamar olmayan sap da olar) – corab toxunuşu hətta baxdıqda da hamar görünəcək.

Rəngin davamlılığını yoxlamaq lazımdır, xüsusən də rəngli naxış və ya dəyişkən rəngli xətlərlə toxumaq istədiyiniz zaman. Bundan ötrü sapın ucunu isladaraq ağ parçanın üzərinə qoyun və qaynar ütü ilə ütüləyin. Əgər parçanın üzərində rəng qalmayıbsa, deməli sap davamlı rənglənib. Bəs birdən rəng qalarsa? O zaman ya düşündüyünüz işdən imtina edin, ya da rəngin davamlı olmasına çalışın.

Kələfləri sabun köpüyündə yuyun, yaxşı yaxalayın və qurumamış sirkə məhlulu olan isti suya salın (1 litr suya 1 xörək qaşığı sirkə). İpliği zəif odda bu məhlulun içərisində fasiləsiz olaraq çevirməklə 20-25 dəqiqə qaynadın. Bu zaman kələflər sərbəst şəkildə üzməlidir. Bundan sonra kələfləri yenidən yuyun və yaxalayın. Əgər bundan sonra sapın rəngi çıxarsa, deməli o keyfiyyətsiz rənglə rənglənib: məlum məsələdir ki, onu başqa rəngli sapla birləşdirmək olmaz, yaxşısı budur ondan eyni rəngli şey toxuyun.

İPLİYİN NÖMRƏSİ

Fabrikdə istehsal olunmuş ipliğin üzərində kəsr ədədlərlə ifadə olunmuş şəkildə onun nömrəsi göstərilir, məsələn, 32/2 və ya 10/2. Bu nə deməkdir? Xəttə qədər olan rəqəmlər sapın qalınlığını göstərir: rəqəm nə qədər böyükdürsə, sap o qədər nazikdir. Xətdən sonrakı rəqəm isə ipliğin neçə qat sapdan hazırlandığını göstərir.

Və daha bir şey. Əşyanı sona qədər toxuyanacan etiketi atmayın. Birdən iplik qurtararsa və əlavə almaq lazım gələrsə, etiket vasitəsilə eyni vaxtda rənglənmiş partiyanın nömrəsini tanıya bilərsiniz. Bu nömrəni bilmədən uyğun gələn rəngi seçmək mümkün deyil, belə ki, eyni rəngin bir neçə çaları olur.

MELANJ SAP

“Melanj” sözü qarışıq deməkdir, burada bir neçə rəngdən ibarət sapın birləşməsi nəzərdə tutulur. Bu bir çox hallarda maraqlı effekt verir: məsələn, əgər boz rəngin bir neçə çaları birləşdirilərsə, onda toxunmuş parça mərmər rəngini xatırladacaq. Malaxit rənginə oxşayan parçanı yaşıl və göy rəngli sapların bir neçə çalarını birləşdirməklə almaq olar. Xətlərlə birləşdirilmiş melanj daha yaraşıqlı görünür. Melanjlaşdırılmış iplikdən olan modelləri dolu bədənlilərə məsləhət görmək olar – ala-bəzək rəng effekti həcmi kiçik göstərir. Melanj iplik, toxumaq həvəskarlarının diqqətini xüsusi ilə daha çox cəlb etməyə başlamışdır. Müxtəlif rənglərdən ibarət məmulatları yaratmaq imkanı – başlıca səbəblərdən biridir. Melanjın başqa bir müsbət xüsusiyyəti: parçada toxumanın hamar olmaması və sapın rəngindəki nöqsanlar daha az nəzərə çarpır. İndi ki, belədir, onda aşağı keyfiyyətli sapdan nəyə görə də istifadə olunmasın? Belə də edirlər: hamar olmayan və yaxşı rənglənməyən sapa (ya da köhnə şeylərdən sökülmüş) rəngi ona uyğun gələn sapları əlavə edirlər (**şəkil 1**).

MELANJİ NECƏ TƏRTİB ETMƏLİ

Əvvəlcə melanj üçün hansı sapları seçəcəyinizə qərar verin. Nəzərə alın ki, qarışıqın içəri-sindəki əsas rəng, sizə yaraşan rəng olmalıdır. Bu zaman “qarışıq” daha müvəffəqiyyətli alınacaq. Hesab edək ki, sizin seçdiyiniz qara rəngdir. Belə variantları yoxlayın: qara və yaşıl; qara, yaşıl və qonur; qara və moruğu; qara və qonur. Qonur rəng üçün variantlar isə: qonur, açıq qəhvəyi və ağ; qonur, açıq qonur və açıq qəhvəyi; qonur, boz və ağ.

Heyrətamiz harmoniyalı rəng qarışıqlarına öz ətrafınızda da rast gələ bilərsiniz. Çiçəklərə və kəpənəklərin qanadlarına, quşların və heyvanların rənglərinə baxmaq yetər ki, bir rəngdən başqa rəngə keçməyin incəliyinə heyran olasınız. Bəzən də düşünməyə ehtiyac olmur,

təbiətin təqdim etdiklərini təkrarlamaq kifayət edər.

İŞLƏNMİŞ SAPI NECƏ DÜZƏLTMƏLİ

Yun saplardan toxunmuş şeylər daha yararlıdır, onlar daha uzun müddət, hətta on illərlə geyinilir. Köhnə paltarları sökmək, ondan kələf hazırlamaq, yumaq və yenidən toxumaq üçün istifadə etmək olar. Əgər yuyulduqdan sonra o yenidən qıvrım və buruq qalırsa, onda sapı düzləşdirmək lazımdır, yoxsa onu toxumaq olmaz, ilmələr nahamar, köpəşmiş alınacaq, toxunmuş parça səliqəsiz olacaq. Sapları düzləşdirməkdən ötrü islanmış kələfləri kəndirdən sallayın və aşağı hissəsindən ağır bir şey asın. Müəyyən vaxtlarda kələfin vəziyyətini dəyişin: aşağı hissəni tədricən yuxarıya doğru hərəkət etdirin – sap bağladığımız yükün təsiri altında düzələcək.

Şəkil 1. Melanjlaşdırılmış sapdan toxunmuş böyük yun şal (müxtəlif keyfiyyətli iplik qalıqlarından, köhnə paltarlardan sökülmüş saplardan, kobud toxunmuş iplikdən, it yunundan, nahamar iplikdən və s. istifadə olunmuşdur).